

ביאורים

בגמרא בפסחים אנו נפגשים בדיון שהיה בין ה' להושע בתקופה בה חטאו ישראל חטאים רבים וחמורים. הושע "מוותר" על עם ישראל ואומר לה' להחליפם באומה אחרת. בקשתו של הושע תמוהה לאור היסוד שלמדנו כי לא ייתכן פירוד בין עם ישראל לקב"ה. תמיהה זו מיישב המהר"ל בכך שהושע הבין עד כמה החטא הוא דבר שלילי וחמור ומאס בחטאיהם של ישראל עד כדי כך שהעדיף לוותר על החיבור ביניהם לה' - אם רק היה ניתן הדבר.

תשובת ה' אל הושע הייתה באופן של הדגמת התחושה של יחסי האב אל בנו, ואפילו שהוא רק ספק בנו, על מנת שיחווה על בשרו את מהות הקשר בין אב לבנו ואת עוצמתו הבלתי ניתנת לערעור, וכך יבין שאין מדובר במשל סתמי אלא בקשר ממשי בין ה' לישראל.

הגמרא מביאה מענה נוסף כנגד טענת הושע, והוא שהקשר בין ה' לישראל לא נעשה בצורה עיוורת בלי השגחה אם אכן ראויים הם לכך או לא, אלא על ידי מבחן וניסיון שעשה לאבות. לאחר שהאבות הצליחו לעמוד בניסיונות, נודע שאכן ישראל ראויים לכך מצד עצמם ואין זה רק נראות חיצונית, ועל כן לא ייתכן לחול שינוי בקשר זה.

הרחבות

• מדוע הקב"ה מעמיד בניסיונות דווקא את הצדיקים

ועל ידי ניסיון והבחנה נגלה הדבר מה הוא. המדרש מביא שלוש דעות מדוע הקב"ה מנסה דווקא את הצדיקים ולא את הרשעים: "אמר רבי יונתן: הפשתני (מוכר הפשתן) הזה, כשפשתנו לוקה (לקוי) - אינו מקיש (מוכה) עליו ביותר, מפני שהיא פוקעת (נשברת). וכשפשתנו יפה - הוא מקיש עליו ביותר, למה? שהיא משתבחת והולכת. כך הקדוש ברוך הוא, אינו מנסה את הרשעים, למה? שאין יכולין לעמוד... אמר רבי יונתן: היוצר (הקדר) הזה, כשהוא בודק את הכבשן (תנור) שלו - אינו בודק את הכלים המרועעים (החלשים), למה? שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד הוא שוברו. ומה הוא בודק - בקנקנים ברורים (חזקים), שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים - אינו שוברו. כך אין הקדוש ברוך הוא מנסה את הרשעים, אלא את הצדיקים, שנאמר "ה' צדיק יבחן" [תהלים יא, ה]. אמר רבי אלעזר: (משל) לבעל הבית שהיה לו שתי פרות, אחת כחה יפה ואחת כחה רע, על מי הוא נותן את העול - לא על אותה שכחה יפה? כך אין הקדוש ברוך הוא מנסה אלא הצדיקים" [בראשית רבה נה, ב].

מסביר רבי משה אלשיך ששלוש דעות אלו מלמדות שיש שלושה מיני ניסיונות: בסוג הראשון מטרת הניסיון היא "תועלת המנוסה" למען הכשיר וקדש את הצדיק. בסוג השני הניסיון בא "לתועלת המנוסה", למען הודיע צדקתו לזולת שיתפרסם שלמותו". בסוג השלישי מטרת הניסיון היא "תועלת הדור", להביא "עליו יסורין לנסותו שיקבלם באהבה בעד הדור" [תורת משה, בראשית כב, א].

המהר"ל המבואר 'קול חי'

ובמסכת פסחים בפרק האשה (פז, א): אמר הקדוש ברוך הוא להושע, חטאו ישראל. היה לו לומר: בניך, בני בְּחוּנְיָךְ, בני אברהם, יצחק ויעקב, גלגל עליהם רחמים. לא די שלא אמר כך, אלא אמר: רבונו של עולם, כל העולם שלך, ³העבירים באמה אחרת כו'. עד: ויאמר ה' אל הושע קח לך אשת זנונים וילדי זנונים ⁴וכו' (הושע א, ב), עד אַחַד מִד' קַנְיָנִים שִׁקְנִיתִי בְּעוֹלָמִי: תוֹרָה קִנְיִן אַחַד, דְּכַתִּיב (משלי ח, כב): ה' קִנְיִן רֵאשִׁית דְּרִכּוֹ. שְׁמִים וְאָרֶץ קִנְיִן אַחַד, דְּכַתִּיב (בראשית יד, ט): קִנְיֵה שְׁמִים וְאָרֶץ. וְיִשְׂרָאֵל קִנְיִן אַחַד, דְּכַתִּיב (שמות טו, יז): עַם זֶה קִנִּיתִי וְכוּ'. בית המקדש קִנְיִן אַחַד, דְּכַתִּיב (תהלים עח, נד): הֲרֵ זֶה קִנְיָתָה יְמִינֶךָ, עַד כְּאֵן.

באור ענין זה, פי הושע, פֶּאֶשֶׁר חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל, אִף עַל גַּב שִׁדְעֵה הוֹשֵׁעַ שְׂאֵי אֶפְשֶׁר שִׁיְהִי נִפְרָד הַדְּבָקוֹת מִן יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מִקוֹם לְפִי שֶׁהִיָּה שׁוֹנֵא חֲטָא, עַד שֶׁהִיָּה חֶפֶץ בְּפִרּוֹד וּבִסְלוֹק הַדְּבָקוֹת הַזֶּה, כִּל כֶּף הִיָּה הוֹשֵׁעַ הַנְּבִיא שׁוֹנֵא חֲטָא, וְהִיָּה מִשְׁתַּוְּקָה הוֹשֵׁעַ אֶל הַפִּרּוֹד בְּשִׁבִיל חֲטָאָם. וְלִכְפֹּר אָמַר: הַעֲבִירִם בְּאִמָּה אַחֶרֶת, פְּלוֹמֵר שִׂרְאֵי לְהַעֲבִירִם אוֹתָם בְּאִמָּה אַחֶרֶת אִם הוּא אֶפְשֶׁר. וּלְפִיכֶף אָמַר (הושע א, ב): קח לך אשת זנונים וילדי זנונים, וְרָאָה לוֹ כִּי מִצַּד שֶׁהֵם בְּנִים לְמִקוֹם אֵין לְהַעֲבִיר אוֹתָם, וְאֵי אֶפְשֶׁר לְהַעֲבִיר וְלִהְיוֹת עִנְיָן זֶה, כִּי אֵין דָּבָר יוֹתֵר מִצִּטְרָף וּמִתְקַשֵּׁר כְּמוֹ צִרוּף וְקִשּׁוּר הָאֵב אֶל הַבֵּן. וְכֹאֶשֶׁר אָמַר הוֹשֵׁעַ שְׂאֵי יִרְצֶה לְגַרֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּעִבּוֹר הַבֵּן, אִף כִּי אֶפְשֶׁר שְׂאֵינוֹ בְּנוֹ בְּיָדָי, כִּי זִנְיָהּ הִיא, וְאִם כֵּן, אִיךָ אֶפְשֶׁר לְסַלֵּק יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּנִים לְמִקוֹם מִצַּד עֲצָמָם. וְעוֹד, כִּי הֵם בְּנֵי אֲבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁנִּבְחָנוּ לְמִקוֹם, שְׂאֵלוֹ לֹא נִבְחָנוּ, יֵשׁ לוֹ לומר, אִף עַל גַּב שֶׁנְּרָאָה בְּהֵם הַטּוֹב, לֹא הִיָּה הַטּוֹב בְּהֵם בְּאִמָּתָם, וְעַל יְדֵי נִסְיוֹן וְהַבְחָנָה נִגְלָה הַדְּבָר מִה הוּא. כִּי אֶפְשֶׁר כִּי נִרְאָה דָּבָר אַחַד טוֹב, וְאֵינוֹ טוֹב בְּאִמָּתָם. אֲבָל הָאֲבוֹת נִבְחָנוּ, וּמִפְנֵי שֶׁנִּבְחָנוּ הֵם טוֹב בְּאִמָּתָם, וְדָבָר שֶׁהוּא טוֹב בְּאִמָּתָם אֵין בוֹ שְׁנוּי כְּלָל. וּבְשִׁבִיל זֶה גִּלְיָה הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ לְהוֹשֵׁעַ, שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לְהַעֲבִיר אוֹתָם בְּאִמָּה אַחֶרֶת, מִצַּד שֶׁהֵם בְּנִים אֶל הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ.

במסכת פסחים בפרק האשה שנינו, אמר הקב"ה להושע, חטאו ישראל. היה להושע לומר, בניך, בני האבות שבחנת בכמה ניסיונות, בני אברהם, יצחק ויעקב, גלגל עליהם רחמים. לא די שלא אמר כך, אלא אמר, ריבונו של עולם כל העולם שלך, ³החליפם באומה אחרת. אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה? אומר לו, לך וקח אשה זונה, והוליד בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך, אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל. ויאמר ה' אל הושע קח לך אשת זנונים וילדי זנונים וכו'. ⁴לאחר שנוולדו לו שני בנים ובת אחת, אמר לו הקב"ה להושע, לא היה לך ללמוד ממשה רבך, שכיון שדברתי עמו בדול מן האשה? אף אתה הפרש עצמך ממנה. אמר לו, ריבונו של עולם, יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה. אמר לו הקב"ה, ומה אתה, שאשתיך זונה ובניך בני זנונים, ואין אתה יודע אם שלך הם אם של אחרים, כך טענת, ישראל, שהם בני, בני בחוני, בני אברהם, יצחק ויעקב, אחד מארבעה קניינים שקניתי בעולמי. תורה קניין אחד, שנאמר: ה' קני ראשית דרכו. שמים וארץ קניין אחד, שנאמר: קונה שמים וארץ. בית המקדש קניין אחד, שנאמר: ה' זה קנתה ימינו. ישראל קניין אחד, שנאמר: עם זו קנית. ואתה אמרת החליפם באומה אחרת?!

ביאור דבריהם, הושע ידע שאי אפשר להפריד את הקשר שבין עם ישראל מהקב"ה, אבל כיוון שהושע שנא את החטא מאוד מאוד, כשחטאו ישראל אמר, החליפם באומה אחרת, כלומר ראוי היה להחליף את עם ישראל באומה אחרת, אם היה הדבר הזה אפשרי. לכן אמר לו הקב"ה, קח לך אשת זנונים וילדי זנונים, ובזאת רצה להראות לו, שבנים לא ניתן להחליף, כי אין חיבור חזק יותר מאשר הקשר של האב לבנים. בשעה שאמר הושע, שאינו רוצה לגרש את האשה בגלל הילדים, אף שיתכן שאין הילדים ילדיו, שהרי האשה זונה, אם כן ברור שאין להעלות על הדעת לסלק את ישראל מלהיות עמו של הקב"ה, שהם בנים אמיתיים לקב"ה. ועוד, שהם בני אברהם, יצחק ויעקב, שהתנסו בניסיונותיו של הקב"ה ועמדו בהם. אם לא היו נבחנים, היה אפשר לומר, שאף על פי שכלפי חוץ נראה שהאבות טובים, יתכן שבאמת אינם טובים, ולא היה הטוב הזה ניכר באמת. על ידי הניסיון והבחנה מתגלה האמת. כי ישנם דברים שנראים טובים, ובאמת אינם טובים. אבל האבות נבחנו, והתברר שהם טובים באמת, וכל דבר שהוא טוב באמת, אין הוא משתנה כלל. בזאת גילה הקב"ה להושע, שאין שום אפשרות להחליף את עם ישראל באומה אחרת, כיוון שהם בנים לקב"ה.

בקשת הושע להחליף את עמי באומה אחרת ותשובת הקב"ה